

Posudek oponenta disertační práce *Pavla Smrže*

“ Obchodní vztahy mezi Hanzou, Livonskem, Velikým Novgorodem a Pskovem od 12. do začátku 16. století ”

předkládané v roce 2023 na katedře obecných dějin FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce Pavla Smrže se soustřeďuje na analýzu politicko-hospodářských vztahů mezi středověkým Livonskem, Hanzou a na druhé straně jejich ruskými obchodními partnery Velikým Novgorodem a Pskovem. Výzkum pokrývá časově období od navázání vztahů mezi německými kupci a ruskými městy od konce 12. století do začátku 16. století, uzavření poslední smlouvy již za změněných podmínek v důsledku podřízení Velikého Novgorodu a Pskova Moskvě, a tedy jejich vyřazení jako samostatných subjektů mezinárodního obchodu a politiky.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Autor vytyčil dvě výchozí hypotézy, které ve své práci verifikuje na základě podmínek obchodních smluv. První hypotéza spočívá na tvrzení, že obchodní vztahy nezakotvovaly dominanci některé strany, nýbrž byly výsledkem pragmatických kompromisů. Druhá hypotéza tvrdí, že obchodní vztahy i navzdory střetání zájmů, někdy kulminujících do přímých násilných konfliktů, měly stabilní charakter.

Autor používá kvalitativní metodu výzkumu. Základní použitou metodou je textová analýza. Zkoumá charakter vztahů na základě rozboru obchodních smluv. Využívá současně narativní prameny (kroniky), další smlouvy a rozsáhlou sekundární literaturu.

Disertace má logickou strukturu. Je strukturována do pěti hlavních částí. První dvě kapitoly tvoří metodologický úvod a rozbor relevantní literatury, historická kontextualizace německých a ruských aktérů vysvětlující genezi a strukturu středověkého Livonska, hanzy a stejně tak postavení Velikého Novgorodu a Pskova. Jádrem práce jsou následující tři kapitoly, v nichž autor osvětluje charakter vztahů aktérů, jejich komunikaci, obsah a podmínky zbožní výměny. Závěrečná kapitola rozebírá charakter zlomu vzájemných vztahů. Na základě rozboru smluv a narativních pramenů i sekundární literatury ukazuje, jak došlo k proměně vztahů poté, co moskevské velkoknížectví si podrobilo Veliký Novgorod a začalo diktovat své podmínky pro obchod s hanzovními kupci. Doktorand právě v nástupu expanze moskevského velkoknížectví vidí porušení dosavadní rovnováhy, na níž byla postavena výměna středověkého dálkového obchodu v regionu.

Výklad je srozumitelný. Stěžejní kapitoly člení tématicky, v jejich rámci postupuje ve výkladu po časové ose. Závěr pak potvrzuje výchozí hypotézy.

1. Formální úroveň práce

Autor dodržuje pravidla odborného stylu historické práce. Stylistika a rovněž jazyková stránka textu je na dobré úrovni. Také rozsáhlý odkazový aparát odpovídá citačnímu úzu. Práce obsahuje minimum překlepů či chyb. V množství jmen v textu se jen výjimečně dopustil drobných nepřesností (s. 21 chybný odkaz na autora Hildenbranda, s. 34 rozdílnost osobního

jména Ch(o)roškeviče v textu a odkazu). Pro město Königsberg bych doporučil buď českou verzi nebo důsledně německou, spíše než použitý tvar Königsberk. U řížského arcibiskupa Fridricha z Pernštejna bych doporučil také užít českou verzi (s. 50). Někde se opakují vysvětlivky (např. Tartu s. 42, 85).

Diskutabilnější je užívání geografických názvů. Autor užívá převážně dobové německé názvy s vysvětlivkou současně používaných estonských nebo lotyšských ekvivalentů. Domnívám se, že by pro českou veřejnost bylo přehlednější používat současné názvy s vysvětlivkou historických jmen, aby bylo jednodušší je lokalizovat. Např. hradiště Medvědí hlava je Otepää v jižním Estonsku (ostrov Ösel je Saaremaa – s. 41, ostrov Dago je Hiiumaa – s. 104); častěji v českém jazyce je užívána hanza s malým prvním písmenem než s velkým. Před ev. knižním vydáním proto doporučuji ještě projít text a upravit.

2. Práce s prameny či s materiálem

Autor organicky pracuje jak s primárními zdroji, tak se sekundární literaturou. Čerpá z široké informační základny edic středověkých německých a ruských pramenů i relevantní sekundární literatury. Ocenit je třeba způsob, jakým autor zvládl pracovat s tak jazykově různorodými informačními zdroji, kladoucímú nároky na jazykovou připravenost.

Seznam literatury je takřka vyčerpávající; lze ho doplnit snad jedině k středověkému Livonsku klasickými Wittramovy *Baltische Geschichte* z roku 1973 (1954) a pod redakcí G. v. Pistohlkorse vydanými *Baltische Länder*, které vyšly v rámci rozsáhlé edice o dějinách Němců ve východní Evropě (1994). Ke křížovým výpravám je stále relevantní práce W. Urbana o křížových výpravách v Pobaltí (1975).

Vlastní přínos

Disertace obohacuje nejen českou, ale i evropskou historiografii o poznání nejen mechanismů dálkového obchodu mezi hanzou, Livonskem a severoruskými obchodními středisky, vzájemného vnímání, způsobu komunikace a interakce chování. Přesahuje tak jednoznačně ekonomickou dimenzi vztahů.

Autor se snažil o vyvážený pohled. Podařilo se mu kromě charakteru zboží výměny zachytit přístup a způsob vnímání a jednání západoevropských a ruských kupců. Výsledkem je komplexní a plastický obraz prolínání obchodního světa východní Evropy ve středověku. Autor hodnotí přístupy historiků v odborné literatuře k řadě problémů k tématu, nespokojuje se s deskripcí, ale po rozboru a vyhodnocení argumentace zaujímá vlastní stanoviska.

Disertaci doporučuji k tisku.

III. Dotazy k obhajobě

1. Jaké parametry autora vedou k charakteristice livonského státu, resp. livonské konfederace, již ve 13.-14. století? Termín mi připadá diskutabilní, protože značná část odborné literatury hovoří o konfederaci od roku 1418/19, kdy se začínají scházet stavy, reprezentující mocenské aktéry regionu.

2. Proč se Livonsko, které bylo díky vojenské kapacitě řádu německých rytířů výrazným vojenským hráčem regionu, dostalo vůči východnímu sousedovi na přelomu 15. a 16. století do defenzivy?

3. Bylo uzavření svatopetrského dvora hanzovních kupců ve Velikém Novgorodě spíše jednostrannou východoevropskou záležitostí nebo ho lze již interpretovat jako začátek poklesu významu v širším kontextu nástupu nových států a námořních velmocí do světového obchodu?

IV. Závěr

Považuji předloženou disertaci za přínosné, systematické zpracování problematiky hospodářských vztahů mezi hanzou, středověkým Livonskem a ruskými obchodními centry Velikým Novgorodem a Pskovem. Mgr. Pavel Smrž prokázal schopnost analyticky pracovat s rozsáhlými, jazykově různorodými primárními zdroji a širokou škálou sekundární literatury. Doporučuji disertaci k úspěšné obhajobě.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěl*.

30.12.2023

Doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.